ISSN: 2181-1741 (print)
ISNN: 2181-1725 (online)
2024 / № 2

FILOLOGIK TADQIQOTLAR:
TIL
ADABIYOT
TA'LIM

Philological research:
LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

Филологические исследования:
ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

pholologicalresearch.uz

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

ТЕРМИЗ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA’LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

Илмий-инновацион журнал

Jurnal OAK Rayosatining 2022-yil 30-sentabrdagi 325/6-son qarori bilan filologiya fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

2021-yildan buyon nashr etiladi

2024/ № 2

Termiz – 2024

Muassis:
Termiz davlat universiteti

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

ILMIY-INNOVATSION JURNAL

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 19 oktyabrda 1122 raqami bilan ro‘yxatga olingan. Matnlarda foydalanilgan misol, ko‘chirma va ma’lumotlar aniqligi uchun mualliflar javobgardir. Jurnaldan ko‘chirib bosilganda manba qayd etilishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 28.02.2024
Qog‘oz bichimi: 70x85
Bosma tabog‘i: 5.94
Ofset bosma. Ofset qog‘ozi
Adadi: 100
Bahosi kelishilgan narxda
Buyurtma: 155-son

«TerDU bosmaxonasi»da chop etildi
Termiz shahri, Barkamol avlod ko‘chasi, 43-uy

Tahririyat manzili:
190111, Termiz shahri,
Barkamol avlod ko‘chasi, 43.
Telefon: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Rasmiy sayt:
https://journaltersu.uz

BOSH MUHARRIR:
Abduqodir TOSHQULOV, iqtisod fanlari doktori, professor

TAHRIR HAY’ATI:

Bekpo‘lat Umurqulov, filologiya fanlari doktori, professor (bosh muharrir o‘rinbosari)
Shoxista Maxmaraimova, filologiya fanlari doktori, professor (mas’ul muharrir)
O‘ral Xoliyorov, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Olmos Ulviy Binnatova, f.f.d., professor (Ozarbayjon)
Karl Rayxl, f.f.d., professor (Germaniya)
Vali Savash yelok, f.f.d., professor (Turkiya)
Dorota Silviya, f.f.f.d. (PhD), dotsent (Polsha)
Muslihiddin Muhiddinov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Ibodulla Mirzayev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Abdi Mamatov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Suyun Karimov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Muhammadxon Hakimov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Nafas Shodmonov f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Dilmurod Quronov, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Baxtiyor Mengliyev, f.f.d., professor (O‘zbekiston)
Normat Yo‘ldoshev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Abdulla Xudoyqulov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Bobonazar Murtazayev, f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)
Asqar Eshmo‘minov, f.f.d., dotsent (O‘zbekiston)
Obidjon Shofiyev, f.f.f.d. (PhD), dotsent (O‘zbekiston)
Zafar Umurqulov, f.f.f.d., dotsent, (PhD) (O‘zbekiston)
Nurali Amonturdiyev, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Hakim Ahmedov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Ahad Shukurov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Eshnazar Jabborov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Abdumurod Arslonov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Sirojiddin Turdimurodov, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Umida Raximova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Gulchehra Begmatova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Shoira Amonturdiyeva, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Nargis Kurbanazarova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Muyassar Xolova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)
Zaynura Qodirova, f.f.f.d. (PhD) (O‘zbekiston)

Texnik muharrir: Bahodir To‘raliyev

Учредитель:
Термезский государственный университет

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

НАУЧНО-ИННОВАЦИОННЫЙ ЖУРНАЛ

Зарегистрировано Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан от 19 октября 2020 года под номером 1122.

Авторы несут ответственность за точность приведенных в текстах примеров, отрывков и данных. Необходимо указывать источник при копировании из журнала.

Разрешено к печати: 28.02.2024
Размер бумаги; 70x85
Печатный лист: 5.94
Офсетная печать: Офсетная бумага
Тираж: 100. Цена договорная
Заказ: 155

Печатано в «Типографии ТерГУ»
ул. Баркамол авлод 43, г. Термез

Адрес редакции:
190111, г.Термез, ул. Баркамол авлод, 43.
Телефон: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Официальный сайт:
https://journaltersu.uz

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
Абдукадир ТАШКУЛОВ, доктор экономических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Бекпулат Умуркулов, доктор филологических наук, профессор (зам. главного редактора)

Шохиста Махмараимова, доктор филологических наук, профессор (ответственный редактор)

Урал Холияров, ф.ф.ф.д. (PhD), доцент (Узбекистан)

Олмос Улвий Биннатова, д.ф.н., профессор (Азербайджан)

Карл Райхл, д.ф.н., профессор (Германия)

Вали Саваш Елок, д.ф.н., профессор (Турция)

Дорота Сильвия, PhD, доцент (Польша)

Муслихиддин Мухиддинов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Ибодулла Мирзаев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Абди Маматов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Суюн Каримов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Мухаммадхон Хакимов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Нафас Шодмонов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Дилмурод Куронов, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Бахтиёр Менглиев, д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Нормат Юлдашев, к.ф.н., доцент (Узбекистан)

Абдулла Худайкулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Бобоназар Муртазаев, ф.ф.н., доцент (Узбекистан)

Аскар Эшмуминов, д.ф.н., доцент (Узбекистан)

Обиджон Шофиев, д.ф.ф.н. (PhD), доцент (Узбекистан)

Зафар Умуркулов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Нурали Амонтурдиев, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Хаким Ахмедов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Ахад Шукуров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Эшназар Джаббаров, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Абдумурод Арслонов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Сирожиддин Турдимуродов, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Умида Рахимова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Гульчехра Бегматова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Шоира Амонтурдиева, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Наргис Курбаназарова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Муяссар Холова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Зайнура Кадирова, д.ф.ф.н. (PhD) (Узбекистан)

Технический редактор: Баходир Туралиев

Institutor:
Termez State University

PHILOLOGICAL RESEARCH: LANGUAGE, LITERATURE, EDUCATION

FILOLOGIK TADQIQOTLAR: TIL, ADABIYOT, TA'LIM

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ЯЗЫК, ЛИТЕРАТУРА, ОБРАЗОВАНИЕ

SCIENTIFIC-INNOVATIONAL JOURNAL

Registered by the Agency for Information and Mass Communications under the President's Administration of the of the Republic of Uzbekistan on October 19, 2020 under number 1122.

The authors are responsible for the accuracy of the examples, passages and data provided in the texts. The source must be specified when copying from the journal.

Approved for printing: 28.02.2024
Size of the paper: 70x85
Printed sheet: 5.94. Offset printing.
Offset paper. Circulation: 100
Price is negotiable
Order: 155. Printed at the «Printing House of the TerSU»
43, Barkamol avlod str. Termez city.

Address of Editorial Office:
190111, Barkamol avlod str., 43,
Termez city.
Phone: +998762231649

E-mail:
philologicalresearch@umail.uz

Official website:
https://journaltersu.uz

EDITOR IN-CHIEF:
Abdukodir TASHKULOV, doctor of economic sciences, professor

EDITORIAL BOARD:

Bekpulat Umurkulov, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (deputy chief editor)
Shohista Makhmaraimova, doctor of philological sciences, professor (Uzbekistan) (editor-in-chief)
Ural Kholiyorov, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Olmos Ulviy Binnatova, doct.of philol. sciences, professor (Azerbaijan)
Karl Rayxl, doct.of philol. sciences, professor (Germany)
Vali Salvash Elok, doct. of philol. sciences, professor (Turkey)
Dorota Silvia, PhD, associate professor (Poland)
Muslihiddin Mukhiddinov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Ibodulla Mirzaev, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Abdi Mmatov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Suyun Karimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Muhammadkhon Khakimov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Nafas Shodmonov, doct.of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Dilmurod Kuronov, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Bakhtiyor Mengliev, doct. of philol. sciences, professor (Uzbekistan)
Normat Yuldashev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Abdulla Khudaykulov, PhD (Uzbekistan)
Bobonazar Murtazaev, cand.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Askar Eshmuminov, doct.of philol. sciences, associate professor (Uzbekistan)
Obidjon Shofiev, PhD, associate professor (Uzbekistan)
Zafar Umurkulov, PhD (Uzbekistan)
Nurali Amonturdiev, PhD (Uzbekistan)
Hakim Akhmedov, PhD (Uzbekistan)
Ahad Shukurov, PhD (Uzbekistan)
Eshnazar Jabbarov, PhD (Uzbekistan)
Abdumurod Arslonov, PhD (Uzbekistan)
Sirojiddin Turdimurodov, PhD (Uzbekistan)
Umida Rakhimova, PhD (Uzbekistan)
Gulchekhra Begmatova, PhD (Uzbekistan)
Shoira Amonturdieva, PhD (Uzbekistan)
Nargis Kurbanazarova, PhD (Uzbekistan)
Muyassar Kholova, PhD (Uzbekistan)
Zaynura Kadirova, PhD (Uzbekistan)

Technical editor: Bakhodir Turaliyev

МУНДАРИЖА

TILSHUNOSLIK

ШУКУРОВ АҲАД АҲМАДОВИЧ
Лисоний белгининг асимметрик дуализми С.О.Карцевский талқинида 7

МАХМАРАИМОВА ШОҲИСТА ТЎХТОШЕВНА
Ном назарияси ва лисоний рефлексия
хусусида айрим мулоҳазалар 10

JO‘RAYEV NABI NARZIYEVICH
Badiiy matnlarda obrazli tafakkur ifodasi 14

СОБИРОВА ДИЛАФРУЗ АБДУЛҲАЙ ҚИЗИ
Болалар шеъриятида зид маъноли сўзлар лингвопоэтиктаси 18

BABAYEVA MAYA AMANGELDIYEVNA
Turkman tilidagi o‘zlashma frazeologik birliklarning
etimologik tahlili va milliy-madaniy xususiyatlari 22

АМОНТУРДИЕВА ШОИРА РАВШАНОВНА
Ўзбек (диний) нутқи маданиятининг лингвомаданий асослари 25

XOLOVA MUYASSAR ABDULHAKIMOVNA
O‘zbek dialektal korpusida fe’lning sintaktik kategoriyasi
(Surxondaryo viloyati shevalari misolida) 29

ERGASHEVA DILRABO ALLANAZAROVNA
Tilshunoslikda lisoniy shaxs muammosi 34

KADIROVA ZAYNURA ZAYNIDINOVNA
Alisher Navoiy nasriy asarlaridagi perifrazalarning morfologik xususiyatlari 38

KULTAYEVA FAZILAT
Fanda ergonimlarning o‘rganilishi xususida 45

XOLNAZAROV UMID ERKINOVICH
Tog‘ay Murod idiolektida geshtaltiv xarakterdagi metaforalar 49

BOTIROVA MAXLIYO BAXODIR QIZI
Reklamalarda sifatlarning grammatik tabiati 52

BOYSARIYEVA SAODAT
Tabiiy tilni qayta ishlashda stemmizatsiya 55

DUSNAZAROVA MAVJUDA ILYAMONOVNA
Surxon vohasi nikoh marosimi etnografizmlari 58

САДИКОВА ЭЛЬВИРА ВИТАЛЬЕВНА
Антонимия пословиц с компонентами -антропонимами
на материале сборника пословиц в.Даля 63

МУНДАРИЖА

KENJAYEV ZOHIRJON SOBIROVICH
O‘zbek tili oronimlarining tarixiy manbalarda qo‘llanishi 66

IBODULLAYEVA KUNDUZ RUSTAM QIZI
Guljamol Asqarova she’riyatining lingvopoetik xususiyatlari..... 69

TOSHPO‘LATOVA NILUFAR ABDUG‘ANI QIZI
Badiiy matnda intertekstuallikning qo‘llanishi 73

ADABIYOTSHUNOSLIK

NASIROV AZIMIDIN NORMAMATOVICH
Romanchilik taraqqiyoti va ijodiy an’analar..... 76

MIRZAYEVA AZIZA SHAVKATOVNA
Transtekstuallikning zamonaviy adabiyotshunoslikda o‘rganilishi 81

BADALOVA JAMILA
O‘zbek dramaturgiyasida ijodkorlar obrazi
(Izzat Sulton ijodi misolida)..... 85

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETINING 70 YILLIK YUBILEYIGA
Sattor Mahmatqulov (1942-2005)..... 87

(138), *худо суйган* (147), *чин дунё* (150) каби сўзларнинг “Маърифий-ирфоний истилоҳлар изоҳли луғати”да ҳам изоҳлари берилиб, лингвомаданий хусусиятлари ҳақида сўз юритилган.[1]

С.Каримов таъкидлаганидек, “Токи инсоният мавжуд экан, унинг Аллоҳга имон келтиришга, илму маърифатга, саодатга, комилликка даъват қилувчи ақидаларининг ҳам умри боқийдир”.[2] Диний матнлардаги бу каби лингвомаданий бирликлар ислом динига эътиқодда бўлган ўзбек халқи вакилларининг оламнинг лисоний манзарасини тафаккур этишининг алоҳида бир кўриниши сифатида баҳоланади. Уларнинг бир қисми тилимизда асл тил маданиятини сақлаган ҳолда қўлланилаётган бўлса, иккинчи бир қисми миллий менталитетимиз, миллий қарашларимизга мос ҳолда қўлланилмоқда. Уларнинг аксариятида ижобий муносабатлар акс эттирилгандир.

Резюме: тил ва дин, тил ва маданият, лингвокультурология, лингвомаданий бирлик, диний матн, диний услуб.

Resume: language and religion, language and culture, linguoculturalism, linguocultural unity, religious text, religious style.

Резюми: язык и религия, язык и культура, лингвокультурализм, лингвокультурное единство, религиозный текст, религиозный стиль

Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta’lim. 2024; 2
ISNN: 2181-1741 (Print)
ISNN: 2181-1725

O‘ZBEK DIALEKTAL KORPUSIDA FE’LNING SINTAKTIK KATEGORIYASI (Surxondaryo viloyati shevalari misolida)

Xolova Muyassar Abdulhakimovna,
Termiz davlat universiteti,
filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori

Jahon lingvistikasida fe’l so‘z turkumiga tabiiy til sifatida ishlov berish borasida va korpusdan foydalanib uning ligvistik xususiyatlariga baho berishga doir turli tadqiqotlar olib borilgan, xususan, Goben Lyu ingliz tilidagi fe’llari valentlik modellarini korpus asosida tadqiq etish[3], Xitoy tilini o‘rganuvchilar tomonidan qo‘llaniladigan ingliz tili darsliklarida korpus yondashuvi asosida modal fe’llarni qayta ishlash, takomillashtirish[4], qiyosiy-parallel korpuslarda L_1/ L_2 ichki va oraliq individual morfologik o‘zgarishlarga doir[5], til o‘rganuvchilar lug‘atida tilni o‘rganishga turki beruvchi frazaviy fe’llar doirasida[6], lingvistik korpus yondashuvi vositasida Bryussel fransuz tilidagi

[1] Ўзбек тилининг изоҳли луғати, беш жилдлик. Биринчи жилд. – Тошкент: ЎзМЭ Давлат илмий нашриёти, 2006. – Б. 521.

[2] Омонтурдиев Ж., Омонтурдиев А. Маърифий-ирфоний истилоҳлар изоҳли луғати. – Тошкент: Мумтоз сўз, 2014.

[3] Каримов С. Қуръони Карим ва сўзлашиш одоби // Сино. Илмий-адабий, фалсафий-ирфоний, маънавий-маърифий уч ойлик журнал. – Теҳрон, 2006. 21-сон.

[4] Guobing Liu, Yaping Du. A corpus-based study of valency sentence patterns of english verbs. Theory and Practice in Language Studies. 2019. ISSN: 20530692. DOI: 10.17507/tpls.0906.07

[5] Lexi Xiaoduo Li. Improving Modal Verb Treatment in English Textbooks Used by Chinese Learners: A Corpus-Based Approach. SAGE. Vol. 12, Is. 1. 2022. DOI: 10.1177/21582440221079918

[6] Anna Shadrova, Pia Linscheid, Sarah Schneider. A Challenge for Contrastive L1/L2 Corpus Studies: Large Inter- and Intra-Individual Variation Across Morphological, but Not Global Syntactic Categories in Task-Based Corpus Data of a Homogeneous L1 German Group. Theory and Practice in Language Studies. 2019. ISSN: 16641078. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.716485.

fe'lning grammatik so‘z birikmalarini tarjima qilish[1], holat fe'llarining ichki va tashqi o‘zgarishlari (til korpusi asosida)[2] kabi tadqiqotlarni sanab o‘tish mumkin. Shu qatorda o‘zbek tili fe'l turkumlari va uning korpusini tuzish doirasida miqyosidagi maqolalardagi tahliliga doir qarashlar Abdurahmonova N.[3], Matlatipov S.[4], Azimova I.[5], Zokirova M., Alimova M.[6], Abdusamatov A.[7], Johan Vandewalle[8], Xolova M[9] kabi olimlarning tahlil va tadqialarida ko‘zga tashlanadi. Ma'lumki, ilmiy adabiyotlarda fe'l kategorial va finksional shakllarga ajratilgan va biz fe'ning fuksional shakllaridan zamon hamda shaxs-songa to‘xtalib o‘tamiz.

Dialektal korpusda fe'lning zamon kategoriyasining teglanishi – <fe'l. zam.>: F_5 - $Verb_5$. Fe'ning zamon kategoriyasi harakatning nutq paytiga munosabati vositasida yuzaga chiqadi. Harakatning bajarilish vaqti bilan nutq payti orasidagi holatiga ko‘ra fe'ning uch zamoni farqlanadi[10]:

o‘tgan zamon;
hozirgi zamon;
kelasi zamon.

Bu zamonlar o‘z navbatida yana bir qator turlarga ajratiladi. Sababi bunday zamon shakllari vaqtning alohida partonimiyasidan bo‘lak ichki zamon semalarini ochishda xizmat qiladi. Masalan, fe'lning hozirgi zamon shakllaridan biri nutq paytidan sal oldingi vaqt uchun xizmat qilsa, ikkinchisi nutq paytidagi harakatni, uchinchi formasi nutq akti va undan keyin ham davomiy faoliyat ifodasini beradi: *bārajčiman, bārvaťrman, bārmāxdaman* va hokazo.

1.O‘tgan zamon. Ushbu shakl nutq paytidan oldin, ilgari yoki ilgariroq bajarilgan harakat uchun qo‘llanadi. Dialektologiyada hozirgi va kelasi zamonga nisbatan o‘tgan zamon shakli sintetik va analitik shakllarga boyligi bilan ajralib turadi : -di $\mathbf{F_{5/1/1\{0\}}}$ [1-raqam-fe'l vazifaviy kategoriyasi, zamoni, 2-raqam – o‘tgan zamon kategoriyasi, 3-raqam o‘tgan zamon affikslarining tartibiy raqami, {} ichidagi raqam dialectal variant tartibi], -ib- $\mathbf{F_{5/1/2\{0\}}}$, -gan, -kan, qan, -g‘an $\mathbf{F_{5/1/3\{0\}}}$ [standart shakl].

1.a.Yaqin o‘tgan zamon. Sapayev Q. tomonidan ushbu affikslar aniq o‘tgan zamon deya ta'rif berilgan[11]. Sh.Shoabdurahmonov o‘z tadqiqoqtida "ʒ" shevalarda o‘tgan zamonning -di:, -dï, -ti:, -tï variantlari, qarluq shevalarida -di, -ti variantlari amalda ekanligini ta'kidlaydi[12]. Biroq globallashayotgan hayot ta'sirida mazkur dialectal chegaralarning buzilganligi ko‘rib o‘tgan holda biz zamon shaklini korpusda teglashga doir barcha variantlarini ishlab chiqish hamda o‘z navbatida zamon shaklini hosil qilishda assimilyatsiya hodisalarini (ri**z**q>ri**s**q, šanγilla**p**<shang‘illa**b**) [fe'l asosi > zamon shakli[keldi]: kel>di=kelli] ham qamrab olinishi tadqiqotning kamchiliklarsiz bo‘lishini ta'minlaydi deb hisoblaymiz va quyidagi teglashni taklif etamiz:

-di $\mathbf{F_{5/1/1\{0\}}}$ **– $\mathbf{Verb_{5/1/1\{0\}}}$ [**standart shakl**]; dialectal variantlar:** -di **- $\mathbf{Verb_{5/1/1\{1\}}}$**, -dï **- $\mathbf{Verb_{5/1/1\{2\}}}$**, -dü **- $\mathbf{Verb_{5/1/1\{3\}}}$**, -du **- $\mathbf{Verb_{5/1/1\{4\}}}$**. Bundan tashqali Verb+ $\mathbf{F_5}$.

[1] Thomai Dalpanagioti. Motivated patterns of phrasal verbs and learner's dictionaries. LEXIS. 2022. URL: https://journals.openedition.org/lexis/6186 DOI: 10.4000/lexis.6186 ISSN: 1951-6215

[2] Jeanine Treffers-Daller. Grammatical collocations and verb-particle constructions in Brussels French: A corpus-linguistic approach to transfer. International Journal of Bilingualism. 2012. 10.1177/1367006911403213. ISSN: 13670069.

[3] Gail MaKoon, Talke Macfarland. Externally and internally caused change of state verbs. Language. 2000. DOI: 10.2307/417201. ISSN: 00978507

[4] Abdurakhmonova N. Modeling analitic forms of verb in uzbek as stage of morphological analysis in machine translation. Vol. 5. Journal: The Social Science Journal. 2017. 2017TAKESTAN.pdf// Abdurakhmonova N. Онтологическая модель узбекского языка (как пример морфологии). Conf.: Труды международной конференции по компьютерной и когнитивной лингвистике TEL-2018. 10. 2018.Kazan. TEL-2018_own.pdf

[5] Sanatbek Matlatipov, Ualsher Tukeyev, Mersaid Aripov. Towards the Uzbek Language Endings as a Language Resource. Communications in Computer and Information Science. 2020. DOI: 10.1007/978-3-030-63119-2_59. ISSN: 18650937

[6] Azimova I. Noun and verb production in uzbek non-fluent aphasia. International journal of word art. 2020. DOI: 10.26739/2181-9297-2020-1-4.

[7] Muslima Zokirova, Muharram Alimova. Typological characteristics of english and uzbek verb forms. International journal of word art. 2020. DOI: 10.29013/ejll-23-1-39-41. ISSN: 2310-5720

[8] A. Abdisamatov. The problems of translating some phrasal verbs from english into uzbek. International journal of word art. 2020. Doi: 10.15863/tas.2020.01.81.137. Issn: 23084944.

[9] Johan Vandewalle. Devinim Anlatan Özbekçe Ulaçlı Yapılar Üzerine. Bilig. 2016. ISSN: 13010549

[10] Холова М. Исследование корпуса узбекских национальных диалектов //Каталог монографий. – 2024. – Т. 1. – №. 1. – С. 3-124.// Холова М. Database of the uzbek dialect online dictionary and notes on the translation of the kipchak dialect into english // Международный журнал искусство слова. – 2023. – Т. 6. – №. 4. // Холова М. А. Surxondaryo viloyati shevalarining o 'zbek milliy dialectal korpusida reprezintativligi //Международный журнал искусство слова. – 2023. – Т. 6. – №. 3.

[11] Sapayev Q. Hozirgi o‘zbek adabiy tili O‘quv qo'llanma, -Toshkent, 2009. – B. 205. B.lar. 302

[12] Sapayev Q. Hozirgi o‘zbek adabiy tili O‘quv qo'llanma, -Toshkent, 2009. – B. 205. B.lar. 302

lökillädi - **Verb**$_{5/1/1\{1\}}$ [lo‘killadi], küldi **Verb**$_{5/1/1\{1\}}$ [kuldi]	šüjtti - **Verb**$_{5/1/1\{5\}}$ [shunday qildi], kösti **Verb**$_{5/1/1\{5\}}$ [ko‘chdi]
bārdï - **Verb**$_{5/1/1\{2\}}$ [bordi],	ājttï - **Verb**$_{5/1/1\{6\}}$ [aytdi]

-dü - **Verb**$_{5/1/1\{3\}}$, -tu - **Verb**$_{5/1/1\{7\}}$, -du - **Verb**$_{5/1/1\{4\}}$, tü **Verb**$_{5/1/1\{8\}}$ **-li F**$_{5/1/1\{9\}}$, **-lï F**$_{5/1/1\{10\}}$ [^ progressiv, to‘liq, kontakt assimlyatsiya hodisasi: qïllï Toshkent shevasi] kabi fe’lning sintaktik munosabat shakllarining fonetik variantlari Surxondaryo viloyati shevalari tarkibida u qadar ko‘p kuzatilmaydi, biroq hududda ijtimoiy hayot bilan bog‘liq boshqa lahjalarning ham kuzatilishi korpusning grammatik ko‘rsatkichlarida cheklovni inkor etadi.

1.b. Ilgariroq o‘tgan zamon. O‘zbek adabiy tilida ushbu zamon shakli – ib va –b shakllari vositasida hosil qilinadi va ba’zi ilmiy adabiyotlarda bu affiksga o‘tgan zamon hikoya fe’li deya ta’rif berilgan bo‘lib eshitilganlik, shuning bilan bir qatorda harakatdan ifodalangan natijaning kutilganligini ham ifodalaydi. Ko‘pincha ushbu shakllarning dialektologik korpusdagi o‘tgan zamon g‘iybat semasi mavjud bo‘lib uning ifoda prognozi quyidagicha: – ib va –b **Verb**$_{5/1/2\{0\}}$; -ïb - **Verb**$_{5/1/2\{1\}}$, -ip - **Verb**$_{5/1/2\{2\}}$, -ip - **Verb**$_{5/1/2\{3\}}$, -üb - **Verb**$_{5/1/2\{4\}}$, -ub - **Verb**$_{5/1/2\{5\}}$, -üp - **Verb**$_{5/1/2\{6\}}$, -up - **Verb**$_{5/1/2\{7\}}$. M: *Väläjkum sālām qïzïm, ʷozïŋ jāxšimä, čāpqïlläp ǯürip[-ip - **Verb**$_{5/1/2\{2\}}$] sämmä? [Valaykum solom qizim, vozing yaxshima chopqillap juripsamma?]*

1.d. Uzoq [ilgari] o‘tgan zamon. Mazkur shakl nutq paytidan ilgariroq bajarilgan harakatga nisbatan qo‘llanadi. Voha shevasida fe’lning jarangli asosiga -gän, -gan, **-ɣ**an, **-ɣ**ān [apparɣan (olib borgan)] kabi affikslar**,** fe’lning jarangli asosiga esa -kän, -kan, -qan, -qān [ʷopkan (o‘pgan), bāqqān (boqqan)] kabi qo‘shimchalarini qo‘shish vositasida hosil qilinadi[1]: -gän **F**$_{5/1/3\{1\}}$,-gān **F**$_{5/1/3\{2\}}$, -kän **F**$_{5/1/3\{3\}}$, -gān **F**$_{5/1/3\{4\}}$,-qān **F**$_{5/1/3\{5\}}$, **-ɣ**an - **F**$_{5/1/3\{6\}}$**-ɣ**ān - **F**$_{5/1/3\{7\}}$. Masalan: *Jendï šü ǯerdïŋ ädämi desämäm bölädi, qïzimǯānimāv, ʷon ǯetï ǯaši:mda kelin böp kegäm [-gän **F**$_{5/1/3\{1\}}$ ^progressive, to’liq, kontakt assimlyatsiya hodisasi])män. (Yendi shu jerding adami desamam bo‘ladi, qizimjonimov, vo‘n jeti joshimda kelin bo‘p kegamman[2]).*

2.Fe’lning hozirgi zamon shakli harakatning nutq so‘zlanib turgan paytda bajarilayotganini bildiradi va bu fe’llarda harakatning bajarilishi bilan nutq so‘zlanishi bir vaqtda bo‘ladi. Biroq hozirgi zamon shaklining ma’nosi nutq boshlanishi va tamom bo‘lishi bilan cheklanmaydi, balki boshqa zamon chagarasiga ham o‘tadi[3]

Hozirgi zamon qo‘shimchasining XX asrning 60-yillarida qipchoq lahjasining “ǯ”lovchi shevasida aksariyat hollarda **-(a)ǯatïr** affiksining qo‘llanganligini kuzatish mumkin (Sapayev Q. ushbu zamonni aniq hozirgi zamon deya ta’riflaydi). XXI asrimizning 30 yillariga, hozirga, kelib bu affiksning qo‘llanish doirasi **-(ä) jäp – Verb**$_{5/2/2\{1\}}$**, -(a)jap – Verb**$_{5/2/2\{2\}}$ da kechayotganligini ijtimoiy hayot ravishi bilan bog‘lab tushuntirish mumkin. Hozirgi zamon fe’l shakli: -yap - **Verb**$_{5/2//1\{0\}}$, -yotir - **Verb**$_{5/2//2\{0\}}$ [standart shakl]; dialektal variantlar: **(-(ä) jäp – Verb**$_{5/2/2\{1\}}$**, -(a)jap – Verb**$_{5/2/2\{2\}}$**, -(ä)yätr - Verb**$_{5/2//2\{1\}}$**, -(a)yatr - Verb**$_{5/2//2\{2\}}$**, -(ä)ǯätr - Verb**$_{5/2//2\{3\}}$**, -(a)ǯatr - Verb**$_{5/2//2\{4\}}$**, -(ä)yätir - Verb**$_{5/2//2\{5\}}$**, -(a)ǯatïr - Verb**$_{5/2//2\{6\}}$**, -yätʲr - Verb**$_{5/2//2\{7\}}$**,-ǯatʲr - Verb**$_{5/2//2\{8\}}$**, -vatʲr - Verb**$_{5/2//2\{9\}}$**, -vatîr- Verb**$_{5/2//2\{10\}}$**, -yätʲp - Verb**$_{5/2//3\{11\}}$**, -yätip - Verb**$_{5/2//3\{12\}}$**, -äjči - Verb**$_{5/2//4\{13\}}$**).** Dialektal korpusning morfemik variantlar bazasi asta-sekin to‘ldirilishga moslashtirilgan bazaga aylantirilishi zarur. Aynan shu pozitziyaga ega bo‘lgan bazalar bilan mukammallikka erishadi. Misol: Minaǯaqtan kel+(a)ǯatïr [Verb$_{5/2//2\{6\}}$][4] *(mana bu yoqdan kelayotir).*

3. Dialektal korpusda fe’lning kelasi zamon shakli. : -a - Verb$_{5/3/1\{0\}}$**, -y - Verb**$_{5/3/2\{0\}}$, -ajak **Verb**$_{5/3/3\{0\}}$, -gu **- Verb**$_{5/3/4\{0\}}$**;** dialectal variant **(-ä - Verb**$_{5/3/1\{1\}}$**, -j - Verb**$_{5/3/2\{1\}}$**);** -yäk **- Verb**$_{5/3/3\{1\}}$, -yak **- Verb**$_{5/3/3\{2\}}$, -äyäk **- Verb**$_{5/3/3\{3\}}$, -ayak **- Verb**$_{5/3/3\{4\}}$**;**-kü **- Verb**$_{5/3/4\{1\}}$**,** -ku **- Verb**$_{5/3/4\{2\}}$**,** qu **- Verb**$_{5/3/4\{3\}}$**,** ɣu **- Verb**$_{5/3/4\{4\}}$**.** Masalan: *Jängämdän köp närsälärdi örgäniškä häräkät qilä[**-ä - Verb**$_{5/3/1\{1\}}$]miz. Zerā, bʲr kün kelip biz häm bʲr äjilänïŋ bekäsi bölä[**-ä - Verb**$_{5/3/1\{1\}}$]mis. Öšä künlärgä qadar ʷozimizdä kelinlig könikmäsini šäkllänтirip bärä[**-ä - Verb**$_{5/3/1\{1\}}$]miz. Xālqimizdä “Qārigandajam tinj ʷotirmäjdi” degän gäp köp išlätilä[**-ä - Verb**$_{5/3/1\{1\}}$] di. Bü beyizgä ajtilmägän, älbättä. Xāläkättäm (otan-*

[1] Abdulhakimovna X. M. Transcription in the Uzbek National Boysun Dialect Corps (Boysun District with the Example of “J” Dialect) //International Journal on Integrated Education. – T. 3. – №. 3. – С. 105-109.

[2] Soatmurodova_Charos_Sohibjonova, [17/12/2023 17:39] Axborotchi:Panjiyeva Sapiya moma/ Manzil:Angor tumani. Zang Gilambob MFY.

[3] Sapayev Q. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. 215. B.lar, 300.

[4] Respondent: Sultonova R. manzil: Surxondaryo viloyati, Boysun tumani, Corchinor mahallasi, Mehridil ko‘chasi 30-uy.

*ing xolasi) ham šünnäjlär siräsigä kirä[**-ä - Verb**$_{5/3/1\{1\}}$] di. Qarip, bükčäjip qāgan bölsäläräm jāš jüvänlärdäj häräkätčännär. Büniŋ isbātini ǯānli (jonzot) bāqišni kändä qilmäslikläridän mä:lüm. Ülärniŋ üjidä ǯüvänä (ho'kiz), inäk (sigir), bizāv, täkälär ǯüdäjäm köp. Dädäm vä pāččām ǯānlilärgä ǯüdä qiziqišä[**-ä - Verb**$_{5/3/1\{1\}}$]di. Šüniŋ-čün tes-tes ülärdikigä bārip türišä[**-ä - Verb**$_{5/3/1\{1\}}$]di*[1,2].

Dialektal korpusda fe'l so'z turkumining shaxs-son. Ma'lumki, adabiy til normasida fe'l shaxs-sonda o'zgaradi va bu tuslanish deyiladi. Fe'l tuslanganda harakatning qaysi shaxs tomonidan bajarilganini yoki inkor etishini ko'rsatadi. Bunday paytda ayni bir affiks bajaruvchining miqdorini ham bildiradi. Shuning uchun bunday affiks shaxs-son affiksi deyiladi.

Demak, harakatning bajaruvchisi sahxsga va bu shaxsning son miqdoriga munosabati shaxs-son kategoriyasi hisoblanadi. Bu ma'nolari ifodalovchi shaxslar shaxs-son shakllari deyiladi. Shevashunoslikka doir ilmiy manbalarga ko'ra tushlanish jarayoni zamon+shaxs-son shaklida tahlillangan: "j"lovchi shevalarda -di+m [keldim - o'tgan zamon, I shaxs, birlik; keldik - o'tgan zamon, I shaxs, ko'plik], "ǯ"lovchi shevalarda -dï+m [keldïm - o'tgan zamon, I shaxs, birlik; keldïq o'tgan zamon, I shaxs, ko'plik], Toshkent shevalarda -dü+v͡zä [keldüv (zä ortishi), Jizzax shevasida -ti+j [kettij o'tgan zamon, I shaxs, ko'plik], mazkur qo'shimcha kelasi zamon shart maylidan so'ng ham qo'llaniladi; "ǯ"lovchi shevalarda **-vatïrman**, Toshkent shevasi -män [bār+vām+män hozirgi zamon, I shaxs, birlik], Andijon shevasi -yäp+pän [bar+yäp+pän hozirgi zamon, I shaxs, birlik], Parkent shevasi -vātti+m [bārvāttim hozirgi zamon, I shaxs, birlik], Samarqand shevasi -ām+man [bārāmman hozirgi zamon, I shaxs, birlik] kabi ma'lumotlar berilgan. Dialektal korpusda fe'l so'z turkumining sintaktik shakl yasovchilaridan biri shaxs-son shakli ifodasining umumiy plani ishlab chiqilsa, pasport metarazmetkasi vositasida affiksning arealiga baho berish mumkin.

BIRLIKDA:

I shaxs. standart shakl:- m, -man; dialectal shakl: -di/-sa+m; -gan/ -ib/ -yap/ -moqda/ -yotir/ -yotib + -män, -man; -vātti (hozirgi zamon)+m**.**

II shaxs. standart shakl: -san, -ng; dialectal shakl: -sän,-san, -sä,-sa, -ŋ.

III shaxs. standart shakl: -di. dialectal shakl: -di, -dï, -dü,-du, -ti, -tï, -tü, -tu.

KO'PLIKDA:

I shaxs. standart shakl: -miz, -k. dialectal shakl: -miz, -mis, -mïz, -mïs, -piz, -pis, -pïz,- pïz, -k, -q, -g.

II shaxs. standart shakl:-ng, ing. dialectal shakl:-j (lä), iŋ, -ïŋ, -iŋiz, -iŋis, -ŋïz, -ŋïs,

III shaxs. standart shakl: -di (lar). dialectal shakl: -di (lär, lä), -dï (lar, la), -dü (lä),-du (lar, la), -ti (lä), -tï (lar, la), -tü (la), -tu (lar, la).

Dialektal korpusda fe'l so'z turkumining shaxs-son shakllarining ikkita formal belgisi borligiga muvofiq teglash prognozi: Fe'lning shaxs-son shakllari – <fe'l. sh.-son.>: F_6 [6 raqami fe'lning shaxs-son tegi]– $Verb_6$; $F_{6/1}$ [/ prosodikadan so'ng keltirilgan 1 raqami] shaxs-sonning birinchi formal belgisini bildiradi va dialectal matnlarda fe'lning I shaxs birlik shakli standart shakl bilan moslik ifodasiga egadir: kel-di-m [$F_{6/1/1a\{0\}}$] bunda yuqoridagi ikkita raqamni biz bilamiz, / prosodikadan so'ng 1a fe'lning I shaxsini {0} esa adabiy forma [standart shakl]ni ifodalaydi. Mazkur turkumning qolgan dialectal teglari quyidagicha belgilangan: I shaxs. [1-formal belgi -m] -di/-sa + m [$F_{6/1/1a(s)\{0\}}$]; [2-formal belgi -man] -gan/ -ib/ -yap/ -moqda/ -yotir/ -yotib/ a +-man [$F_{6/1/2a\{0\}}$], + -män [$F_{6/1/2a(s)\{1\}}$]; -vātti (hozirgi zamon) + m[$F_{6/1/2a\{2\}}$]**.** Masalan:

Men uläjin öz qolimγä tekkünčäjä-tekkünčä

Sümbül-sümbül sāčimdi täramäj+män [$F_{6/1/2a(s)\{1\}}$] bābāǯān,

Jänäjän sümbül sāčimdi täramäj+män [$F_{6/1/2a(s)\{1\}}$] bābāǯān

Ājnä ālip āq ǯüzimäjä qāramäj+män[$F_{6/1/2a(s)\{1\}}$] bābāǯān[3].

II shaxs. standart shakl: -ng [$F_{6/1/1b(s)\{0\}}$], -san [$F_{6/1/2b(s)\{0\}}$]; dialectal shakl: -ŋ [$F_{6/1/1b(s)\{1\}}$]; - sän[$F_{6/1/2b(s)\{1\}}$], -sä[$F_{6/1/2b(s)\{2\}}$],-sa[$F_{6/1/2b(s)\{3\}}$].

III shaxs. standart shakl: -di. dialectal shakl: -di [$F_{6/1/2c(s)\{0\}}$], -dï[$F_{6/1/2c(s)\{1\}}$], -dü[$F_{6/1/2c(s)\{2\}}$],-du[$F_{6/1/2c(s)\{3\}}$],

[1] Yozib olingan shaxs: Soatova Nilufar, Matn nomi: Mening yangam va xolakattam.(Mening yangam va otamning xolasi) Manba yozib olingan hudud: Oltinsoy tumani.

[2] Barcha ma'lumotlar: https://dialectcorpora.uz/ O'zbek milliy shevalar korpusidan olingan.

[3] Yozib olivchu :Soatova Nilufar/ Aytuvchi:Raximova Maysara Baxtiyor qizi/ O'qiydi: Termiz Davlat Universiteti musiqiy ta'lim yo'nalishi magistranti/ Oltinsoy tumani/

-ti[$F_{6/1/2c(s)\{3\}}$], -tï[$F_{6/1/2c(s)\{4\}}$], -tü[$F_{6/1/2c(s)\{5\}}$], -tu[$F_{6/1/2c(s)\{6\}}$].

KO‘PLIKDA:

I shaxs. [1-formal belgi] bordi/sa + k [$F_{6/1/1a(p)\{0\}}$]. [2-formal belgi] -gan/ -ib/ -yap/ -moqda/ -yotir/ -yotib/ -a +-miz[$F_{6/1/2a(p)\{0\}}$], dialectal shakl: bardï+q [$F_{6/1/1a(p)\{1\}}$] (“ǯ”lovchi shevada), bārdi+g [$F_{6/1/1a(p)\{1\}}$]. -mis[$F_{6/1/2a(p)\{1\}}$], -mïz[$F_{6/1/2a(p)\{2\}}$], -mïs[$F_{6/1/2a(p)\{3\}}$], -piz[$F_{6/1/2a(p)\{4\}}$], -pis[$F_{6/1/2a(p)\{5\}}$], -pïz[$F_{6/1/2a(p)\{6\}}$],- pïz[$F_{6/1/2a(p)\{7\}}$]. Masalan: *1.M`an bügün kattäm (buvim) bʲlän äš piširdik[$F_{6/1/1a(p)\{0\}}$]. 2. Votkän ǯılı učınčı smıstrda men Dılbar degän kürsdāšim bʲlän bir ǯäjda kvārträda türbedïq[$F_{6/1/1a(p)\{1\}}$]. Avval qāzāŋa qojdiŋ dümmäsini säp eritälämis[$F_{6/1/2a(p)\{1\}}$]. Ustiga üš čömič jāγ sälämiz kejin pijāzdi kättarāq qi(li)p tuvräp sālamis[$F_{6/1/2a(p)\{1\}}$]. Hämmasin aralaš qi(li)p kāvlap qojamis [$F_{6/1/2a(p)\{1\}}$]. Xamma närsälär qïp - qïzil bögännan kejin tuγralgän sävziniyäm säp süv va naxöt säp qojamis[$F_{6/1/2a(p)\{1\}}$]*[1].

II shaxs. [1-formal belgi] bordi/sa + ng [$F_{6/1/1b(p)\{0\}}$]. [standart shakl]// [2-formal belgi] -gan/ -ib/ -yap/ -moqda/ -yotir/ -yotib/ -a +-siz[$F_{6/1/2b(p)\{0\}}$], dialectal shakl:-j [$F_{6/1/1b(p)\{1\}}$]. (lär, lä), iŋ (lär, lä) [$F_{6/1/1b(p)\{2\}}$], -ïŋ(lär, lä) [$F_{6/1/1b(p)\{3\}}$], -iŋiz(lär, lä) [$F_{6/1/1b(p)\{4\}}$]., -iŋis(lär, lä) [$F_{6/1/1b(p)\{5\}}$]., -ŋïz(lär, lä) [$F_{6/1/1b(p)\{6\}}$]., -ŋïs(lär, lä) [$F_{6/1/1b(p)\{7\}}$]; -sïz [$F_{6/1/2b(p)\{1\}}$]. Masalan: *Välejkām sālam, jäxši ǯüripsismä qïzim, uoiŋizdägilär tinčmä?*

Og‘zaki nutqda fe’lning yaqin o‘tgan zamon shakli hosil qiluvchi -di hamda fe’lning ikkinchi formal shalki -di qo‘shimchasi o‘zaro omonimlik hosil qiladi. Biroq korpusda u quyidagi formula asosiga quriladi:

-di I - fe’lning yaqin o‘tgan zamon shakli: *lemma+F_1+F_3+F_5+F_6* – tügä|t|ti|m - |asos| lug‘aviy shakl yasovchi, orttirma nisbat standart shakli| sintaktik -ti-yaqin o‘tgan zamon dialektal shakli| fe’lning shaxs-son1-formal shakli standart shakli [tashqi analizatordagi prezintatsiyasi] - tügä|t|ti|m: lemma|$F_{1/3/1\{0\}}$|$F_{5/1/1\{5\}}$|$F_{6/1/1a(s)\{0\}}$|;

-di II fe’lning 2-formal shakli III shaxsi: *lemma+F_1+F_3+F_6+F_5* – tügä|t|ip|ti| - |asos| lug‘aviy shakl yasovchi, orttirma nisbat standart shakli| fe’lning ilgariroq o‘tgan zamon dialektal shakli| fe’lning III shaxs 2-formal dialektal shakli| - tügä|t|ip|ti: lemma| |$F_{1/3/1\{0\}}$|$F_{5/1/1\{5\}}$|$F_{5/1/2\{3\}}$| $F_{6/1/2c(s)\{3\}}$.

O‘zbek tili shevalaridagi fe’lga doir grammatik formalarning barcha variantlarining alohidalanishi uchun dialect va hozirgi o‘zbek adabiy grammatik me‘yorlarning umumkiyligini ta’minlamoq darkor. Shunda shevalar korpusida gramomoniya muammolarining oldini oladi va adabiy til va lahjalar tarkibidagi farqli belgilar xususidagi xulosalar vositasida qardosh turkiy til hamda turkiy tillar tarixini o‘rganishda yillararo qo‘llanish chastotasini aniqlashda qo‘l keladi.

Resume. This article, using the example of dialects of the Surkhandarya region, studies the features of the study of the syntactic category of time and person-number of the verb in the dialect corpus of the Uzbek people, and also provides theoretical views on tagging both grammatical formal and dialect variants of the verb and its structure in the corpus. It is also noted that in order to separate the morphemic forms of action and state, it is necessary to ensure the commonality of the dialect and modern Uzbek literary grammatical norms, and the practice of research allows us to prevent problems of gramomonymy in the dialect corpus.

Резюме. В данной статье на примере говоров Сурхандарьинской области изучаются особенности исследования синтаксической категории времени и лица-числа глагола в диалектном корпусе узбекского народа, а также приводятся теоретические взгляды на тегирование и грамматических формальных и диалектных вариантов глагола и его структуры в корпусе. Также отмечается, что для разделения морфемных форм действия-состояния необходимо обеспечить общность диалекта и современных узбекских литературных грамматических норм, а практика исследования позволяет предотвратить проблемы грамомонимии в корпусе диалекты.

[1] Ma’lumot: Xushvaqtova Asila// Respondent: Turayeva Go‘zal// Qo‘ng‘irot shevasi.// Yosh: 52// Qashqadaryo viloyati Kitob tumani O‘yingoh MFY.